

3-1-2536

ทะ เบียนสมรส... จดหรือไม่จดดี

ศิริวรรณ ศิริขุณ

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/jdm>

Part of the [Demography, Population, and Ecology Commons](#)

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Demography by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

ทะเบียนสมรส... จดหรือไม่จดดี *

ศิริวรรณ ศิริบุญ **

1. คำนำ

ในทุกสังคม บังเอิญบุคคลในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมไม่อาจมีพฤติกรรมตามอำเภอใจได้ทั้งหมด ทั้งนี้เพราะสังคมได้กำหนดบรรทัดฐานทางสังคมในรูปของธรรมเนียมชาวบ้าน จารีตประเพณีและกฎหมาย เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตของบังเอิญบุคคลในการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคม ด้วยเหตุนี้ในเรื่องของการสร้างครอบครัวโดยการสมรส ชายหญิงที่มีสัมพันธ์ทางเพศต่อกันโดยไม่ได้ผ่านขั้นตอนที่กำหนดไว้ในธรรมเนียมประเพณีและกฎหมาย จึงไม่อาจได้รับการยอมรับจากสังคมให้มีบทบาทเป็นสามีภรรยา

สำหรับสังคมไทย ก่อนที่จะมีการใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ครอบครัว (วันที่ 1 ตุลาคม 2478) การสมรสไม่จำเป็นต้องมีการจดทะเบียน และชายอาจมีภรรยาได้หลายคน โดยภรรยาจะมีฐานะเป็นเมียหลวง เมียน้อยลดหลั่นกันลงไป (จินดา ชัยรัตน์, 2513) แต่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2478 เป็นต้นมา การสมรสจะมีพิธีหรือไม่มีพิธีแต่งงานก็ตาม ความสำคัญและสมบูรณ์ของการสมรสอยู่ที่จะต้องมีการจดทะเบียนสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1457 และจะต้องมีคู่สมรสถูกต้องตามกฎหมายได้เพียงคนเดียว ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1452 ในปัจจุบัน (ประสพสุข บุญเดช, 2533)

ถึงแม้จะมีบทบัญญัติทางกฎหมายกำหนดว่าการสมรสจะชอบด้วยกฎหมาย เฉพาะเมื่อชายหญิงทำการจดทะเบียนสมรสกัน แต่กฎหมายก็มิได้มีบทบัญญัติเอาผิดผู้ฝ่าฝืนไม่จดทะเบียนสมรส ด้วยเหตุนี้จึงปรากฏความไม่ชัดเจนของเกณฑ์กำหนดสถานภาพสมรสในสังคมไทย ซึ่งจะมีทั้งคู่สมรสที่จดทะเบียนและมีพิธีแต่งงาน คู่สมรสที่จดทะเบียนแต่ไม่มีพิธีแต่งงาน คู่สมรสที่เข้าพิธีแต่งงานโดยไม่ได้จดทะเบียน และคู่สมรสที่อยู่กินกันเองฉันทสามีภรรยา (concensual union) ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้ก่อให้เกิดปัญหาการกำหนดสถานภาพสมรสของสตรี ในงานวิจัยทางประชากรตลอดมา (นภาพร ชโยวรรณ, 2531)

* ผู้เขียนขอขอบพระคุณอย่างสูงต่อรองศาสตราจารย์ ดร. นภาพร ชโยวรรณ ที่กรุณาให้คำแนะนำและตรวจแก้รายงานวิจัยนี้

** นักวิจัย สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเด็นปัญหาที่น่าสนใจประการหนึ่งก็คือ หากจะถือว่าทฤษฎีทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการจดทะเบียนสมรสเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่จะเอื้ออำนวยให้ปัจเจกบุคคลในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขแล้ว เหตุใดชายหญิงที่มีสัมพันธ์ทางเพศและแสดงบทบาท "สามี" หรือ "ภรรยา" ให้ปรากฏในสังคมจึงไม่จดทะเบียนสมรสกัน การจดทะเบียนสมรสมีข้อดีหรือเสียประการใดหรือไม่ และการจดทะเบียนสมรสหรือแนวทัศนคติของสมาชิกในสังคมที่มีต่อการจดทะเบียนสมรส มีการผันแปรไปในกลุ่มสมาชิกที่มีคุณลักษณะทางด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคมต่างกันหรือไม่ ซึ่งประเด็นปัญหาต่างๆ เหล่านี้ นับเป็นวัตถุประสงค์ของการศึกษาในรายงานฉบับนี้

ถึงแม้ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาจะเก็บรวบรวมจากจำนวนตัวอย่างที่มีขนาดเล็ก แต่การศึกษานี้ก็เป็นเสมือนโครงการนำร่องที่อาจเอื้อประโยชน์ให้เกิดความเข้าใจถึงสาเหตุของการจดทะเบียนสมรส ซึ่งอาจนำไปใช้ประโยชน์ในการออกแบบสอบถามของการศึกษาในเรื่องนี้ในระดับประเทศต่อไป นอกจากนี้ผลการศึกษาที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนสมรส และวิธีการจดทะเบียนสมรส รวมทั้งแก้ไขสาเหตุอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการไม่จดทะเบียนสมรส อันจะส่งผลต่อการปรับปรุงให้การจดทะเบียนสมรสมีการครอบคลุมที่กว้างขวางขึ้น รวมทั้งเป็นการกระตุ้นให้มีการปรับปรุงคุณภาพของข้อมูลเกี่ยวกับการสมรสให้มีมาตรฐานที่ดีขึ้นด้วย

2. แหล่งข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์เป็นข้อมูลของโครงการงานวิจัยทางประชากรศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตรปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร โดยเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยนิสิต ในช่วงเดือนกันยายน พ.ศ. 2534 โดยสัมภาษณ์สตรีที่สมรสแล้วอายุ 15-49 ปี มีสตรีที่สัมภาษณ์ได้รวมทั้งสิ้น 270 ราย จำแนกเป็นในเขตชนบท จังหวัดราชบุรี (อำเภอบ้านโป่ง) 96 ราย เขตเทศบาลเมืองราชบุรี 91 ราย และเขตกรุงเทพมหานคร (เขตบางเขน บางกอกน้อยและห้วยขวาง) 83 ราย

การเลือกสตรีตัวอย่างของแต่ละเขตดังกล่าว ในเบื้องต้นได้กำหนดให้แต่ละเขตมีขนาดตัวอย่างเท่าๆกัน คือเขตละ 100 ราย สตรีที่สัมภาษณ์จะถูกเลือกจากรั้วเรือนที่ตกเป็นตัวอย่าง โดยจะเลือกสัมภาษณ์สตรีที่เคยสมรสอายุระหว่าง 15 ถึง 49 ปี เพียงครัวเรือนละ 1 ราย ในเขตชนบทราชบุรี การเลือกอำเภอ ตำบล และหมู่บ้านที่ตกเป็นตัวอย่างใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่ายจากรายชื่อหมู่บ้าน ตำบลและอำเภอที่ปรากฏในทำเนียบท้องที่ 2531 และในแต่ละหมู่บ้านจะเลือกครัวเรือนตัวอย่างโดยวิธีสุ่มแบบมีระบบ สำหรับเขตเทศบาลเมืองราชบุรี การสุ่มตัวอย่างครัวเรือนใช้วิธีเลือกอย่างมีระบบ โดยใช้แผนที่แสดงชุมชนอาคารของเขตเทศบาลเมืองราชบุรี ซึ่งจัดทำโดยสำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย เป็นกรอบตัวอย่าง การสุ่มตัวอย่างในเขตกรุงเทพมหานครใช้วิธีสุ่มเขตตัวอย่าง 3 เขตโดยวิธีสุ่มแบบ

ง่ายจากจำนวนเขตทั้งหมดในเขตกรุงเทพมหานคร การสุ่มครัวเรือนตัวอย่าง ใช้วิธีสุ่มแบบมีระบบ โดยใช้แผนที่แสดงชุมชนอาคารของทั้ง 3 เขต เป็นกรอบตัวอย่าง

เนื่องจากการสุ่มตัวอย่าง สุ่มโดยแยกเขตกรุงเทพมหานคร เขตเมือง และเขตชนบทจากกัน ซึ่งทั้ง 3 เขตมีความแตกต่างกันในลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคมของประชากรที่ตกเป็นตัวอย่าง ดังนั้นการศึกษาพฤติกรรมการจดทะเบียนสมรสของสตรีในรายงานวิจัยนี้ ส่วนใหญ่จึงนำเสนอข้อมูลโดยเปรียบเทียบสตรีของ 3 เขตดังกล่าว

3. รูปแบบของการสมรส

ในแง่ของสังคมโดยรวมแล้ว การสมรสอาจหมายถึงการอยู่ร่วมกันของชายหญิงซึ่งครอบคลุมถึงสิทธิและหน้าที่ตามที่เป็นบัญญัติไว้ในกฎหมายหรือธรรมเนียมประเพณี (United Nations, 1988) ด้วยเหตุนี้สภาวะการสมรสในสังคมไทยจึงอาจเกิดขึ้นได้จากหนึ่งในสามทางขึ้นไปคือ จดทะเบียนสมรสหรือมีพิธีสมรส (ตามศาสนาหรือประเพณีนิยม) หรืออยู่กินกันเองฉันท์สามีภรรยา (นภาพร ชโยวรรณ, 2531) และจากสภาวะการสมรสดังกล่าวนี้ มีผลให้รูปแบบของการสมรสในสังคมไทยที่ปรากฏอยู่แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มคือ จดทะเบียนและมีพิธีสมรส มีพิธีสมรสแต่ไม่ได้จดทะเบียน จดทะเบียนแต่ไม่มีพิธีสมรส และอยู่กินกันฉันท์สามีภรรยาโดยไม่มีการจดทะเบียนและไม่มีพิธีสมรส

การศึกษารูปแบบของการสมรส โดยสัมภาษณ์สตรีที่เคยสมรสเกี่ยวกับการสมรส (ซึ่งหมายถึงการสมรสครั้งหลังสุดในกรณีสตรีที่ตกเป็นตัวอย่าง เป็นหม้าย หย่า แยกกันอยู่ หรือผ่านการสมรสมากกว่า 1 ครั้ง) พบว่า ประมาณร้อยละ 60 ของสตรีตัวอย่างทั้งหมด* สมรสโดยจดทะเบียนและมีพิธีสมรส ร้อยละ 24 สมรสโดยจัดพิธีสมรสอย่างเดียว ร้อยละ 7 จดทะเบียนสมรสเพียงอย่างเดียวและร้อยละ 9 อยู่กินกับสามีโดยไม่จดทะเบียนสมรสและไม่ได้เข้าพิธีสมรส และหากจำแนกการสมรสโดยศึกษาเฉพาะการจดทะเบียนสมรสและการมีพิธีสมรสแยกจากกัน ตัวเลขที่คำนวณใหม่แสดงให้เห็นว่าสตรีตัวอย่างสมรสโดยการเข้าพิธีสมรสเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าสมรสโดยการจดทะเบียนสมรส (ร้อยละ 84 เปรียบเทียบกับร้อยละ 67)

เมื่อศึกษารูปแบบของการสมรสตามลักษณะภูมิหลังทางด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคม โดยจำแนกตามเขตที่พักอาศัยดังปรากฏในตารางที่ 1 โดยรวม สตรีในกรุงเทพมหานครมีร้อยละที่สมรสโดยจดทะเบียนและมีพิธีสูงสุด (ร้อยละ 78) รองลงมาคือสตรีในชนบท และในเขตเทศบาล (ร้อยละ 58 และร้อยละ 46 ตามลำดับ) ในทุกเขต สตรีที่มีอาชีพเป็นข้าราชการและสตรีที่ประกอบอาชีพทางด้านวิชาชีพมีสัดส่วนของการจดทะเบียนและมีพิธีสมรสสูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับสตรีในกลุ่มอาชีพอื่น ทั้งนี้

* ตารางสถิติไม่ได้นำเสนอในรายงานวิจัยนี้

อาจเป็นเพราะในกรณีข้าราชการสตรีมีสัมพันธภาพกับชายโดยมิได้มีการสมรส อาจถูกกล่าวหาว่ามีความผิดโดยเป็นความผิดที่เกี่ยวกับความประพฤติเสียชื่อเสียงฐานประพฤติชั่วในทางชู้สาว ซึ่งถือว่าเป็นความผิดทางวินัย ในกรณีข้าราชการสตรีประพฤติในทางชู้สาวกับชายที่มีชื่อเสียงของตนหากมีการร้องเรียนหรือปรากฏข้อกล่าวหาขึ้นทำให้เสียชื่อเสียง อาจถือเป็นความผิดร้ายแรง ต้องถูกลงโทษโดยไล่ออกหรือปลดออกจากราชการ หรือถ้ากรณีไม่ร้ายแรงอาจถือเป็นการประพฤติตนไม่เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ราชการ สั่งให้ออกจากราชการได้ (อุตร ชื่นกลิ่นธูป, 2517) สำหรับการที่สตรีที่ประกอบอาชีพทางด้านวิชาชีพ จดทะเบียนสมรสและมีพิธีสมรสในสัดส่วนที่ค่อนข้างสูงนั้น อาจเป็นเพราะสตรีกลุ่มนี้มีการศึกษาในระดับสูงย่อมมีความรู้ถึงบทบาทหน้าที่ทางกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิ และเอื้อประโยชน์ต่อสตรีภายหลังการจดทะเบียนสมรส นอกจากนี้สตรีที่ทำงานในกลุ่มวิชาชีพยังเป็นผู้มีสถานภาพสูงในสังคม การทำให้สังคมยอมรับความสัมพันธ์ของตนกับชายที่เป็นคู่ครองจึงเป็นเรื่องจำเป็นเพื่อที่จะรักษาหน้าหรือสถานภาพของตนในสังคม และเพื่อป้องกันความกดดันต่างๆทางสังคมในรูปของการวิพากษ์วิจารณ์ การติฉินนินทาหรือการพูดจาสื่อเสียดสีกระทบกระเทียบเปรียบเปรย

สตรีที่มีอาชีพเป็นกรรมกร เสมียนพนักงาน และผู้ให้บริการ เป็นกลุ่มที่ไม่จดทะเบียนสมรสเป็นสัดส่วนที่สูง โดยเฉพาะในเขตชนบทราชบุรีสัดส่วนของการไม่จดทะเบียนสมรสของสตรีกลุ่มนี้มีสูงถึงประมาณร้อยละ 75 ในขณะที่เขตเมืองราชบุรีมีประมาณร้อยละ 48 และในเขตกรุงเทพมหานครมีเพียงประมาณร้อยละ 24 ซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นถึงการขาดความรู้ถึงสิทธิและผลประโยชน์อันพึงมีพึงได้จาก การจดทะเบียนสมรสของสตรีในเขตชนบท นอกจากนี้ชนชั้นกรรมกรอาชีพและผู้ที่มีอาชีพเป็นเสมียนพนักงานหรือทำหน้าที่ให้บริการมักจะมีสถานภาพทาง เศรษฐกิจและสังคมอยู่ในระดับต่ำ ผลได้อันจะเกิดจากการจดทะเบียนสมรส และการจัดพิธีสมรสไม่ว่าจะอยู่ในรูปของผลได้ทาง เศรษฐกิจหรือสังคมอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ ดังนั้นการอยู่ในภาวะที่ "ไม่ได้ไม่เสีย" (Nothing to lose, nothing to gain) จากการจดทะเบียนสมรส จึงอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สตรีในกลุ่มอาชีพนี้มองไม่เห็นความสำคัญของการจดทะเบียนสมรส เหตุผลที่อาจจะนำมาอธิบายได้อีกประการหนึ่งก็คือ การจดทะเบียนสมรสต้องไปยื่นคำร้องต่อนายทะเบียนคือนายอำเภอหรือผู้อำนวยการเขต ซึ่งต้องใช้เวลาในการดำเนินการ โดยเฉพาะปัญหาในเรื่องการคมนาคมของสตรีในเขตชนบท ความล่าช้าและการต้องใช้เวลาในเรื่องการจดทะเบียนสมรสทำให้สตรีในชนบทอาจไม่อยากจะไป สตรีที่มีอาชีพเป็นกรรมกรหรือผู้ให้บริการต้องลงงานไปจดทะเบียนสมรสย่อมหมายถึงการสูญเสียรายได้จากการทำงานไปอย่างน้อย 1 วัน ทั้งนี้เพราะค่าจ้างแรงงานของผู้ประกอบอาชีพเป็นกรรมกรหรือผู้ให้บริการมักจะได้รับวันต่อวัน ความสำคัญของการจดทะเบียนสมรสในทัศนะของสตรีกลุ่มนี้จึงมักอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ

นอกจากนี้ สตรีที่ประกอบอาชีพเป็นกรรมกรบางคนอาจไม่มีสถานที่ทำงานเป็นหลักแหล่งแน่นอน การโยกย้ายเปลี่ยนแปลงสถานที่ทำงานบ่อยๆอาจจะไม่ได้รับความกดดันทางสังคมจากการสมรสที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายมากนัก ทั้งนี้เพราะเพื่อนร่วมงานที่แวดล้อมอยู่จะไม่ใช้ชนกลุ่มเดิม การโยกย้ายเปลี่ยนแปลง

แปลงสถานที่ทำงานอยู่ เสมอทั้งของตัวเองหรือคู่ครอง โดยเฉพาะการโยกย้ายที่ทำให้อยู่ห่างไกลกัน จะมีผลต่อเสถียรภาพของการใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน การทิ้งร้างหรือแยกทางกันของกรรมกรเป็นเรื่องที่พบเห็นได้ทั่วไป ด้วยความไม่มั่นใจในการที่จะใช้ชีวิตคู่ร่วมกันไปตลอดชีวิต จึงอาจเป็นประเด็นหนึ่งที่ทำให้สตรีกลุ่มนี้ไม่นิยมที่จะจดทะเบียนสมรส

ข้อค้นพบที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ สัดส่วนของการไม่จดทะเบียนสมรสของสตรีที่ประกอบอาชีพค้าขายในเขตเทศบาลเมืองราชบุรี และเขตกรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับที่สูงกว่าสตรีในเขตชนบทราชบุรี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอาชีพธุรกิจการค้าโดยเฉพาะในเขตเมืองเป็นอาชีพที่ต้องเกี่ยวข้องกับอย่างมากกับการทำนิติกรรม และปัญหาทางด้านทรัพย์สินหรือหนี้สิน ซึ่งในทางกฎหมายการทำนิติกรรมหรือการสร้างหนี้สินจำเป็นจะต้องได้รับความยินยอมจากคู่สมรส ด้วยเหตุนี้การจดทะเบียนสมรสในหมู่ของสตรีที่ประกอบอาชีพธุรกิจการค้าในเขตเมืองจึงมักไม่ค่อยนิยม โดยอาจไม่จดทะเบียนสมรสเพื่อหลีกเลี่ยงขั้นตอนที่ยุ่งยากทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทำนิติกรรม

สัดส่วนการจดทะเบียนสมรสของสตรีที่มีระยะเวลาสมรสยาวนานเกินกว่า 5 ปีขึ้นไป สูงกว่าของสตรีที่มีระยะเวลาสมรสสั้นกว่า 5 ปี โดยเฉพาะสัดส่วนดังกล่าวนี้จะแตกต่างกันมากในกลุ่มสตรีที่พักอาศัยในเขตชนบท เหตุผลสำคัญที่น่าจะมีอิทธิพลต่อความแตกต่างในสัดส่วนการจดทะเบียนสมรส ระหว่างสตรีที่มีระยะเวลาในการสมรสต่างกันก็คือ สตรีไทยมีแนวโน้มที่จะจดทะเบียนสมรสภายหลังการสมรสหรือการอยู่กินกันฉันท์สามีภรรยา (ดูรายละเอียดในตารางที่ 2) ดังนั้นสตรีที่มีระยะเวลาสมรสสั้นกว่า 5 ปี ซึ่งส่วนใหญ่เพิ่งจะสมรสหรือเพิ่มเริ่มอยู่กินกันฉันท์สามีภรรยากับคู่ครองจึงมีแนวโน้มที่จะยังไม่ได้จดทะเบียนสมรส ในขณะที่สตรีที่มีระยะเวลาสมรสยาวนานเกินกว่า 5 ปีขึ้นไป ผ่านการอยู่กินกับคู่สมรสมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว และได้จดทะเบียนสมรสไปแล้วก่อนหน้าวันที่ทำการสำรวจ ถึงแม้การจดทะเบียนสมรสจะกระทำภายหลังการอยู่กินด้วยกันก็ตาม

จำนวนครั้งของการสมรสมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการสมรส เพราะเมื่อสอบถามสตรีเกี่ยวกับการสมรสครั้งหลังสุด สตรีที่สมรสเพียงครั้งเดียวจะจดทะเบียนและมีพิธีสมรสในสัดส่วนที่สูงกว่าสตรีที่สมรสมากกว่า 1 ครั้ง และความแตกต่างดังกล่าวอยู่ในระดับที่ค่อนข้างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพบว่า สตรีในชนบทที่สมรสมากกว่า 1 ครั้งนั้น การสมรสครั้งหลังสุดจะอยู่ในรูปของการตกลงอยู่กินร่วมกันฉันท์สามีภรรยา (ร้อยละ 66.7) มากกว่าจะจดทะเบียนและ/หรือมีพิธีสมรส อย่างไรก็ตาม เนื่องจากขนาดตัวอย่างของสตรีทั้งสองกลุ่มมีความแตกต่างกันมาก การสรุปผลในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนครั้งของการสมรสและรูปแบบของการสมรสจึงไม่อาจทำได้

ระดับการศึกษาที่ต่างกันมีผลอย่างสำคัญต่อรูปแบบของการสมรสของสตรี สัดส่วนของการจดทะเบียนสมรสและการจัดพิธีแต่งงานจะเพิ่มสูงขึ้นตามระดับการศึกษาที่สูงขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสตรีในเขตกรุงเทพมหานคร เขตเทศบาลเมืองหรือเขตชนบทราชบุรี ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสตรีที่มีการศึกษาสูงมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิและประโยชน์อันพึงมีพึงได้จากจดทะเบียนสมรส และใช้การจดทะเบียนสมรสและ

พิธีสมรสซึ่ง เป็นกลไกทางสังคมเพื่อเอื้อประโยชน์แก่ตนและป้องกันตนจากความกดดันทางสังคม และโดยเหตุที่ตัวแปรทางการศึกษา อาชีพ และเขตที่พักอาศัยมีความสัมพันธ์กันในระดับสูง ผลการศึกษานี้จึงพบว่า สตรีที่มีการศึกษาสูงซึ่งมักจะประกอบอาชีพทางด้านวิชาชีพหรือรับราชการและพักอาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นกลุ่มที่จดทะเบียนสมรสและมีพิธีสมรสเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุด

ผลกระทบของแบบแผนการเลือกคู่ครองที่มีต่อรูปแบบของการสมรสมีความแตกต่างกันระหว่างเขตกรุงเทพมหานคร เขตเทศบาลเมืองและเขตชนบทราชบุรี กล่าวคือ การเลือกคู่สมรสของสตรีในเขตกรุงเทพมหานครไม่ว่าจะเป็นการเลือกโดยตนเองหรือบิดามารดา เลือกให้ สัดส่วนของการจดทะเบียนและมีพิธีสมรสของสตรีทั้งสองกลุ่มจะใกล้เคียงกัน แต่สำหรับเขตเทศบาลเมืองราชบุรีนี้ปรากฏว่าสตรีที่เลือกคู่สมรสเองจะมีสัดส่วนของผู้จดทะเบียน และมีพิธีสมรสสูงกว่าสตรีที่บิดามารดาเป็นผู้เลือกคู่ครองให้ ซึ่งแบบแผนดังกล่าวนี้แตกต่างกับที่พบในเขตชนบทอย่างตรงกันข้าม ทั้งนี้เพราะสตรีชนบทที่บิดามารดาเป็นผู้เลือกคู่ครองให้ จะจดทะเบียนและมีพิธีสมรสเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าสตรีที่เลือกคู่ครองเอง ซึ่งส่วนนี้อาจสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของครอบครัวที่มีต่อการเริ่มต้นชีวิตใหม่ของสมาชิกครอบครัวในเขตชนบท การเลือกคู่ครองที่ผ่านการเห็นชอบของผู้ใหญ่นั้น การสมรสจะออกมาในรูปของการจดทะเบียนและการจัดพิธีสมรส โดยเฉพาะอย่างยิ่งสัดส่วนของการสมรสโดยการจัดพิธีสมรสจะอยู่ในระดับที่สูงมาก ซึ่งย่อมแน่นอนว่าบิดามารดาหรือผู้ใหญ่ของกลุ่มสมรสจะเข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญในการจัดงานมงคลสมรส

4. การ เลื่อน เวลาการจดทะเบียนสมรส*

โดยที่สตรีที่สมรสแล้วบางคนไม่ได้จดทะเบียนสมรส ณ วันที่สมรสหรืออยู่กินกันฉันท์สามีภรรยา กับคู่ครอง การศึกษาครั้งนี้จึงประมาณการเลื่อนเวลาการไปจดทะเบียนสมรส ซึ่งวัดได้จากความแตกต่างของวันที่ทำพิธีสมรสหรืออยู่กินกัน กับวันที่จดทะเบียนสมรส ในกลุ่มสตรีที่จดทะเบียนสมรส ผลจากการศึกษา (ตารางที่ 2) จำนวนเดือนมัธยฐานของความแตกต่างระหว่างเดือนที่สมรสถึงเดือนที่จดทะเบียนสมรส แสดงว่าโดยเฉลี่ยสตรีทั้ง 3 เขต จดทะเบียนสมรสเข้าไปประมาณ 13 เดือน โดยสตรีในกรุงเทพมหานครเลื่อนเวลาการจดทะเบียนสมรสออกไปเพียง 4 เดือน ในขณะที่สตรีในเขตเทศบาลเมืองและในเขตชนบทเลื่อนเวลาการจดทะเบียนสมรสออกไป 22 เดือนและ 36 เดือนตามลำดับ เนื่องจากเขตที่พักอาศัยและระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กันในระดับสูง ดังนั้นจึงพบว่า การเลื่อนเวลาการจดทะเบียนสมรสของสตรีที่มีการศึกษาสูงกว่าประถมศึกษา สั้นกว่าของสตรีที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า

* สถิติที่น่าเสนาในส่วนที่เกี่ยวกับการเลื่อนเวลาการจดทะเบียนสมรส จะไม่จำแนกภูมิภาคของสตรีที่ตกเป็นตัวอย่างตามเขตที่พักอาศัย ทั้งนี้เพราะจำนวนตัวอย่างมีขนาดเล็ก และใช้ค่ามัธยฐาน (Median) เป็นสถิติที่ใช้เสนอผลการวิเคราะห์ เนื่องจากการกระจายความถี่ของตัวแปรการเลื่อนเวลาการจดทะเบียนสมรสค่อนข้างเบ้และมีพิสัยที่กว้าง คือ ค่าสูงสุด (27 ปี) และค่าต่ำสุด (-.83 ปี เพราะจดทะเบียนก่อนที่จะอยู่กินกัน)

ถึงแม้จะพบว่า สตรีที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีสัดส่วนของผู้ที่จดทะเบียนสมรสค่อนข้างสูง (ตารางที่ 1) แต่ก็ปรากฏว่าสตรีกลุ่มนี้เลื่อนเวลาการจดทะเบียนสมรสออกไปยาวนานกว่าสตรีที่ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม นอกจากนี้การที่บิดามารดาเป็นผู้เลือกคู่สมรสให้ก็เป็นตัวแปรสำคัญที่มีผลให้สตรีเลื่อนเวลาการจดทะเบียนสมรสออกไปภายหลังการสมรส

สตรีที่สมรสมากกว่า 1 ครั้ง จะเลื่อนเวลาการจดทะเบียนสมรสออกไปนานกว่าสตรีที่สมรสเพียงครั้งเดียว และสตรีที่สมรสนานกว่าก็จะเลื่อนเวลาการจดทะเบียนสมรสออกไปนานกว่าสตรีที่มีระยะเวลาการสมรสสั้นกว่าด้วย ข้อมูลชี้แนะนี้ดูเหมือนว่าสตรีที่สมรสในระยะหลังๆ (ระยะเวลาสมรสต่ำกว่า 5 ปี) จะไม่ค่อยเลื่อนการจดทะเบียน ขณะที่สตรีที่สมรสนานกว่า 5 ปีขึ้นไป จดทะเบียนสมรสช้าไป 18 เดือน อย่างไรก็ตาม การสรุปผลการศึกษาค่าการเลื่อนเวลาการจดทะเบียนสมรสของสตรีที่มีจำนวนครั้งของการสมรสต่างกันไม่อาจทำได้ในผลงานวิจัยนี้ เพราะขนาดตัวอย่างของสตรีที่สมรสมากกว่า 1 ครั้ง มีขนาดเล็กมาก

สำหรับเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับการเลื่อนเวลาการจดทะเบียนสมรสนั้น เป็นที่น่าเสียดายว่าในการศึกษาครั้งนี้ไม่มีคำถามเกี่ยวกับเหตุผลของการเว้นช่วงการจดทะเบียนสมรสไว้

5. เหตุผลของการไม่จดทะเบียนสมรส

คำถามที่มักจะได้ยินอยู่เสมอเกี่ยวกับการสมรสที่ไม่ได้กระทำอย่างถูกต้องตามหลักนิติบัญญัติ ก็คือ "ทำไมจึงไม่จดทะเบียนสมรส?" ซึ่งคำตอบสำหรับคำถามดังกล่าวในการศึกษานี้ได้นำเสนอไว้ในตารางที่ 3 ผลการศึกษาแสดงว่าในกลุ่มของสตรีที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสจำนวน 89 ราย ประมาณร้อยละ 34 รายงานว่าไม่ต้องการจดทะเบียนเพราะยุ่งยาก ร้อยละ 28 ไม่เห็นความจำเป็นหรือประโยชน์ของการจดทะเบียน ประมาณร้อยละ 11 ไม่จดทะเบียนเพราะมีสาเหตุมาจากสามีอันได้แก่ สามีไม่พาไปจดทะเบียน และสามีจดทะเบียนสมรสอยู่กับหญิงอื่นแล้ว ส่วนที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 27 รายงานว่าไม่มีเวลาไปจดทะเบียนสมรส ยังไม่พร้อมที่จะจดทะเบียนสมรส บิดามารดาไม่ชอบคู่สมรสและยังไม่มี ความมั่นใจหรือแน่ใจในคู่สมรส

สตรีที่ไม่จดทะเบียนสมรสในเขตกรุงเทพมหานครและในเขตชนบทของจังหวัดราชบุรี เกือบประมาณร้อยละ 40 รายงานว่าไม่จดทะเบียนสมรสเพราะไม่เห็นความจำเป็นหรือประโยชน์ของการจดทะเบียนสมรส ในขณะที่สตรีในเขตเทศบาลเมืองราชบุรีประมาณร้อยละ 40 เช่นกัน ให้เหตุผลของการไม่จดทะเบียนสมรสว่าเป็นเพราะมีความยุ่งยากในการดำเนินการ

ประมาณครึ่งหนึ่งของสตรีที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมไม่จดทะเบียนสมรสเพราะไม่เห็นความจำเป็นหรือประโยชน์จากการจดทะเบียนสมรส ถึงแม้สตรีที่ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมและไม่ได้จดทะเบียนจะให้เหตุผลเดียวกันแต่สัดส่วนดังกล่าวก็อยู่ในระดับที่ต่ำกว่า และเกือบครึ่งหนึ่งของสตรีที่ไม่ได้ทำงานให้เหตุผลว่าไม่จดทะเบียนสมรสเพราะยุ่งยาก

สตรีที่มีระดับการศึกษาต่างกันให้เหตุผลเกี่ยวกับการไม่จดทะเบียนสมรสคล้ายกัน นั่นคือ เป็นเพราะการจดทะเบียนสมรสมีความยุ่งยาก รองลงมาคือไม่เห็นความจำเป็นหรือประโยชน์ของการจดทะเบียนสมรส เหตุผลอื่นๆ และเหตุผลอันเนื่องมาจากสามีตามลำดับ

กรณีที่บิดามารดาเป็นผู้เลือกคู่สมรสให้ ปรากฏว่าไม่มีสตรีคนใดเลยที่รายงานว่าไม่จดทะเบียนสมรสเพราะมีสาเหตุมาจากสามี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการที่บิดามารดาเป็นผู้เลือกคู่สมรสให้ ย่อมเป็นหลักประกันว่า บิดามารดาได้เลือกสรรแล้วว่าชายผู้ที่จะมาเป็นสามีของบุตรสาวไม่ได้มีคู่สมรสที่ถูกต้องตามกฎหมายอยู่ก่อน บิดามารดาไม่จดทะเบียนเพราะสามีได้จดทะเบียนสมรสกับหญิงอื่นอยู่ก่อนแล้วจึงไม่เกิดขึ้น นอกจากนี้ การที่ผู้ใหญ่เข้ามามีบทบาทในการเลือกคู่ครองให้ ย่อมทำให้ฝ่ายชายไม่สามารถบายเบียงในเรื่องการพาคู่สมรสไปจดทะเบียนสมรส อย่างไรก็ตาม เหตุผลดังกล่าวข้างต้นอาจจะไม่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกคู่ครองและเหตุผลของการไม่จดทะเบียนสมรสของสตรีได้ทั้งหมด ทั้งนี้เพราะจำนวนตัวอย่างของสตรีในกลุ่มที่บิดามารดาเลือกคู่ครองให้ มีขนาดเล็ก

นอกจากนี้สตรีที่ผ่านการสมรสมาเพียงครั้งเดียวและสตรีที่ผ่านการสมรสมากกว่า 1 ครั้งรวมทั้งสตรีที่มีระยะเวลาการสมรสต่างกันก็ให้เหตุผลของการไม่จดทะเบียนสมรสว่าเป็นเพราะความยุ่งยากในการจดทะเบียนสมรสในสัดส่วนที่ค่อนข้างสูงเช่นกัน

6. ข้อดีและข้อเสียของการจดทะเบียนสมรส

การศึกษาความคิดเห็นของสตรีที่สัมภาษณ์ เกี่ยวกับข้อดีและข้อเสียของการจดทะเบียนสมรสพบว่า ร้อยละ 54 มองว่าการจดทะเบียนสมรสมีแต่ข้อดีโดยไม่มีข้อเสียเลย ร้อยละ 2 รายงานว่าการจดทะเบียนสมรสมีแต่ข้อเสีย ในขณะที่ร้อยละ 42 รายงานว่ามีทั้งข้อดีและข้อเสีย และที่เหลืออีกร้อยละ 2 รายงานว่าการจดทะเบียนสมรสไม่มีข้อดีและข้อเสีย*

อย่างไรก็ตาม คำตอบเกี่ยวกับข้อดีของการจดทะเบียนสมรสอาจแบ่งได้เป็น 4 กลุ่มคือ ก) มีสิทธิและประโยชน์บางประการ ข) ชีวิตสมรสมั่นคงหรือทำให้ผูกพัน ค) สังคมยอมรับ และ ง) กฎหมายยอมรับ ผลการศึกษาพบว่า* สตรีรายงานข้อดีของการจดทะเบียนสมรสว่าให้สิทธิและประโยชน์บางประการในสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง (ร้อยละ 61.6) รองลงมาเป็นเรื่องของการได้รับการยอมรับจากทางกฎหมาย (ร้อยละ 30.2) และการช่วยให้ชีวิตสมรสมีความมั่นคงหรือทำให้คู่สมรสเกิดความผูกพันกัน (ร้อยละ 15.7) ส่วนประเด็นที่การจดทะเบียนสมรสทำให้สังคมยอมรับนั้นมีสตรีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 7.8) ที่ให้ความเห็นดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ร้อยละของสตรีตัวอย่างที่เห็นข้อดีของการจดทะเบียนสมรสตามคำตอบแต่ละข้ออาจจะต่ำกว่าความเป็นจริง ทั้งนี้เพราะคำตอบที่ได้มาขึ้นอยู่กับ

* ตารางสถิติไม่ได้นำเสนอในรายงานวิจัยนี้

การชักถามของผู้สัมภาษณ์ว่าจะชักถามผู้ตอบในเรื่องดังกล่าวมาน้อยเพียงใด ถ้าผู้สัมภาษณ์ไม่ชักผู้ตอบก็มักจะลืมหาคำตอบ จึงมีผลให้ระดับของคำตอบลดลง

การศึกษาความคิดเห็นของสตรีเกี่ยวกับข้อดีของการจดทะเบียนสมรสตามลักษณะภูมิหลังของสตรีและเขตที่พักอาศัย (ตารางที่ 4) แสดงว่า ระดับการศึกษาและอาชีพของสตรีให้ความกระจ่างชัดเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อข้อดีของการจดทะเบียนสมรสได้เป็นอย่างดี สตรีที่ไม่ได้ทำงานไม่ว่าจะอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร เขตเมืองหรือเขตชนบทราชบุรี มองผลดีของการจดทะเบียนสมรสว่าจะช่วยให้มีสิทธิและประโยชน์บางประการ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสตรีกลุ่มนี้เป็นผู้พึ่งพาคู่สมรสทางเศรษฐกิจ การจดทะเบียนสมรสจึง เป็นเสมือนหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่จะทำให้ได้รับสิทธิและประโยชน์บางประการจากคู่สมรส

สำหรับสตรีที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งพักอาศัยในเขตชนบท และชีวิตแวดล้อมด้วยสมาชิกครอบครัว เครือญาติ และความสัมพันธ์ภายในครอบครัวมีบทบาทอย่างสำคัญต่อชีวิต จะเป็นกลุ่มที่มองการจดทะเบียนสมรสว่าเป็นกลไกที่จะช่วยให้ชีวิตสมรสมั่นคงและเกิดความผูกพันกันในสัดส่วนที่สูงกว่ากลุ่มอาชีพอื่น ซึ่งต่างจากสตรีที่ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม อันประกอบด้วยข้าราชการ นักวิชาชีพ ผู้ค้าขาย ซึ่งพักอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและเขตเมืองราชบุรีอันเป็นลักษณะของสังคมทฤษฎี การติดต่อสัมพันธ์กันมักจะเป็นในรูปของการติดต่อแบบเป็นทางการและมักจะมีระเบียบกฎเกณฑ์หรือข้อกำหนดในรูปของสัญญาและกฎหมาย สตรีกลุ่มนี้จึงมักจะมองการจดทะเบียนสมรสว่ามีข้อดีที่ทำให้เกิดการยอมรับจากทั้งทางกฎหมายและสังคม

ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันของสตรีมีบทบาทอย่างสำคัญต่อทัศนคติที่มีต่อข้อดีของการจดทะเบียนสมรส กล่าวคือ สตรีที่มีการศึกษาในระดับสูงจะมีความรู้ว่าการจดทะเบียนสมรสจะมีผลให้ได้รับสิทธิประโยชน์บางประการและได้รับการคุ้มครองในทางกฎหมาย อิทธิพลของการศึกษาที่มีต่อความคิดเห็นต่อข้อดีของการจดทะเบียนสมรสในเรื่องที่เกี่ยวกับการได้รับการยอมรับทางกฎหมายปรากฏอย่างชัดเจนในทุกท้องที่ไม่ว่าจะเป็นในเขตกรุงเทพมหานคร เขตเมืองหรือเขตชนบทราชบุรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งสตรีในเขตชนบทที่มีการศึกษาสูงจะมีความเห็นว่า การจดทะเบียนสมรสมีข้อดีเพราะได้รับการยอมรับทางกฎหมายในสัดส่วนที่สูงที่สุดคือประมาณร้อยละ 57

ในเขตกรุงเทพมหานคร สตรีที่มีอายุ 35 ปีขึ้นไปให้ความสำคัญต่อข้อดีของการจดทะเบียนสมรสในเรื่องการได้รับสิทธิและประโยชน์บางประการค่อนข้างสูง ในขณะที่สตรีที่มีอายุต่ำกว่า 35 ปีให้ความสำคัญต่อเรื่องการได้รับการยอมรับทางสังคมในสัดส่วนที่สูงกว่า สำหรับในเขตเมืองราชบุรีกลับพบว่า สตรีที่มีอายุต่ำกว่า 35 ปี ให้ความสำคัญต่อเรื่องการได้รับสิทธิและประโยชน์จากการจดทะเบียนสมรสมากกว่าสตรีที่มีอายุ 35 ปีขึ้นไป ในขณะที่สตรีในกลุ่มอายุ 35 ปีขึ้นไปมองผลดีของการจดทะเบียนสมรสว่าทำให้ชีวิตสมรสมั่นคงหรือทำให้ผูกพันกัน ซึ่งสอดคล้องกันกับแนวทัศนคติของสตรีในกลุ่มอายุเดียวกันที่พักอาศัยในเขตชนบทราชบุรี

สตรีในเขตกรุงเทพมหานครที่จดทะเบียนสมรส ให้ความสำคัญต่อข้อดีของการจดทะเบียนสมรส ในส่วนที่เกี่ยวกับการเป็นที่ยอมรับทางกฎหมายในสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง ในขณะที่สตรีในเขตเมืองราชบุรีที่มีพิธีสมรสแต่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสมองข้อดีของการจดทะเบียนสมรสว่า ทำให้มีสิทธิประโยชน์บางประการ เป็นสัดส่วนที่สูงที่สุด สำหรับสตรีในเขตชนบทที่จดทะเบียนสมรสแต่ไม่มีพิธีสมรสเป็นกลุ่มที่เห็นว่าการจดทะเบียนสมรสจะมีผลดีในแง่ของการเป็นที่ยอมรับทางกฎหมายในสัดส่วนที่สูงที่สุดเช่นกัน

ความคิดเห็นของสตรีที่ตกเป็นตัวอย่างเกี่ยวกับข้อเสียของการจดทะเบียนสมรส อาจแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม (ตารางที่ 5)* ได้แก่ ก) ความยุ่งยากลำบากในการไปจดทะเบียน ข) ยุ่งยากเวลาเล็กน้อย และ ค) เป็นอุปสรรคในการทำนิติกรรม พบว่า ประมาณร้อยละ 28 มีความเห็นว่าการจดทะเบียนทำให้ยุ่งยากเวลาที่จะยุติความสัมพันธ์อันมีภรรยา กัน ร้อยละ 6 เห็นว่าเป็นอุปสรรคต่อการทำนิติกรรม และร้อยละ 5 มีทัศนคติว่ามีความยุ่งยากลำบากในการไปจดทะเบียน

สตรีในกรุงเทพมหานครและเขตเมืองราชบุรี รวมทั้งสตรีที่มีการศึกษาสูงและประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมมีความเห็นว่าการจดทะเบียนสมรสเป็นอุปสรรคต่อการทำนิติกรรมในสัดส่วนที่สูง นอกจากนี้ยังพบประเด็นที่น่าสนใจคือ ไม่มีสตรีที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมคนใดเลยที่ทำให้เหตุผลว่าการจดทะเบียนสมรสมีข้อเสีย เพราะเป็นอุปสรรคต่อการทำนิติกรรม ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะกิจกรรมในเขตชนบทส่วนใหญ่ไม่เกี่ยวข้องกับการทำนิติกรรม ประสบการณ์การใช้ชีวิตคู่ของสตรีชนบทจึงไม่อยู่ในแวดวงที่เกี่ยวกับการทำนิติกรรม

ความยุ่งยากลำบากในการไปจดทะเบียนสมรสเป็นประเด็นสำคัญที่สตรีในเขตชนบทซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและมีการศึกษาในระดับต่ำหยิบยกขึ้นมา เป็นข้อเสียของการจดทะเบียนสมรส ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการจดทะเบียนสมรสต้องกระทำต่อหน้านายทะเบียน ผู้ที่จะจดทะเบียนสมรสต้องไปจดทะเบียน ณ ที่ว่าการอำเภอ หรือเชิญเจ้าหน้าที่หรือนายทะเบียนมาประกอบการจดทะเบียนสมรสที่บ้าน และโดยเหตุที่การพักอาศัยอยู่ในเขตชนบทนั้นห่างไกลจากที่ว่าการอำเภอ สตรีชนบทจึงมีความเห็นว่าการจดทะเบียนสมรสมีข้อเสียตรงที่มีความยุ่งยากลำบากในการไปจดทะเบียน

สตรีที่มีอายุต่ำกว่า 35 ปีมีความเห็นว่าการจดทะเบียนสมรสมีข้อเสียตรงที่ทำให้ยุ่งยากเวลายุติความสัมพันธ์อันมีภรรยา เป็นสัดส่วนที่สูงกว่าสตรีที่มีอายุ 35 ปีขึ้นไป แต่สำหรับข้อเสียในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความยุ่งยากลำบากในการเดินทางไปจดทะเบียน และเป็นอุปสรรคต่อการทำนิติกรรมนั้น สตรีทั้ง 2 กลุ่มอายุมีความเห็นไม่แตกต่างกันมากนัก

* สถิติที่น่าเสนอในตารางที่ 5 ไม่ได้จำแนกความคิดเห็นของสตรีที่ตกเป็นตัวอย่างตามลักษณะภูมิหลังและเขตที่พักอาศัยดังที่ปรากฏในตารางที่ 4 ทั้งนี้ เพราะจำนวนสตรีตัวอย่างที่ตอบว่าการจดทะเบียนสมรสมีข้อเสียนั้นมีขนาดเล็กมาก

สตรีที่สมัครโดยเข้าพิธีสมรสแต่ไม่ได้จดทะเบียน และสตรีที่จดทะเบียนแต่ไม่มีพิธีสมรส เป็นกลุ่มที่มีความเห็นว่าการจดทะเบียนสมรสทำให้เกิดความยุ่งยากหรือลำบากในการไปจดทะเบียน ในขณะที่สตรีที่จดทะเบียนและมีพิธีสมรสมองว่า การจดทะเบียนสมรสจะก่อให้เกิดความยุ่งยากเวลาที่ต้องเลิกหรือหย่าร้างกันและก่อให้เกิดอุปสรรคในการทำนิติกรรม

7. บทสรุป

ถึงแม้การศึกษานี้จะใช้ข้อมูลที่มีตัวอย่างขนาดเล็กเพื่อศึกษาพฤติกรรม และความคิดเห็นเกี่ยวกับการจดทะเบียนสมรสของสตรีในวัยเจริญพันธุ์ที่สมรสแล้วกลุ่มหนึ่ง โดยมีได้มีวัตถุประสงค์ที่จะอ้างอิงผลงานวิจัยเพื่ออธิบายพฤติกรรม หรือความคิดเห็นเกี่ยวกับการจดทะเบียนสมรสของสตรีไทยในระดับประเทศ หรือระดับภูมิภาคดังผลงานวิจัยที่เคยมีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้แล้ว เช่นของ Andrew Cherlin and Apichat Chamratrithirong (1987) และภาพร ชโยวรรณ (2531) แต่ผลการศึกษาในเรื่องการจดทะเบียนสมรสก็ให้ข้อเท็จจริงบางประการ ที่อาจจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาทางด้านสังคมวิทยาและประชากรศาสตร์ในส่วนที่เกี่ยวกับการสมรสและการเจริญพันธุ์

การศึกษานี้พบว่าการจดทะเบียนสมรสของสตรีที่ตกเป็นตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่าการจดทะเบียนสมรสแปรผันไปตามสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของสตรี ทั้งนี้โดยมีแนวโน้มที่แสดงให้เห็นว่าการตัดสินใจที่จะจดทะเบียนสมรสขึ้นอยู่กับประเมินถึงการเสียประโยชน์หรือการได้ประโยชน์ (cost and benefit) ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม สตรีที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมค่อนข้างสูงจะจดทะเบียนสมรสในสัดส่วนสูง เพราะได้ประเมินแล้วว่า จะได้รับสิทธิและประโยชน์บางประการทางเศรษฐกิจและเป็นผลดีต่อการรักษาหรือยกระดับสถานภาพของตนเองทางสังคม ในขณะที่สตรีที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่ในระดับต่ำ จะมีสัดส่วนการจดทะเบียนสมรสในระดับต่ำ เพราะไม่ว่าจะจดทะเบียนสมรสหรือไม่จดทะเบียนสมรสผลที่ได้รับทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมก็ไม่มี ความแตกต่างกันมากนัก นอกจากนี้ สตรีกลุ่มนี้มักจะไม่ได้ให้ความเอาใจใส่หรือตระหนักถึงความสำคัญของการจดทะเบียนสมรสมากนัก

ข้อค้นพบที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ การจดทะเบียนสมรสของสตรีที่ตกเป็นตัวอย่างมิได้กระทำทันทีหลังจากที่สตรีและคู่ครองตกลงใจที่จะอยู่กินร่วมกันฉันท์สามีภรรยา สตรีที่ตกเป็นตัวอย่างเว้นช่วงการจดทะเบียนสมรสภายหลังการสมรสไปนานประมาณ 1 ปี โดยสตรีที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูงจะเว้นช่วงการจดทะเบียนสมรสภายหลังการสมรสไปเป็นระยะเวลาที่สั้นกว่าสตรีที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ

การที่สตรีที่ตกเป็นตัวอย่างไม่จดทะเบียนสมรส นั้น มีสาเหตุมาจากความยุ่งยากในการจดทะเบียนสมรส การมองไม่เห็นความจำเป็นหรือประโยชน์ของการจดทะเบียน ความไม่แน่ใจในตัวของสามีหรือการที่สามีไม่พาไปจดทะเบียนหรือสามีได้จดทะเบียนกับหญิงอื่นอยู่แล้ว และการไม่มีเวลาไปจดทะเบียนสมรส

ถึงแม้สตรีที่ตกเป็นตัวอย่างส่วนใหญ่จะมองว่าการจดทะเบียนสมรสมีข้อดี แต่เหตุผลที่สนับสนุนข้อดีของการจดทะเบียนสมรสจะแตกต่างกันไปตามความแตกต่างทางด้านภูมิหลังของสตรี ความแตกต่างทางการศึกษาและอาชีพของสตรี นับเป็นตัวแปรที่มีบทบาทอย่างสำคัญที่มีผลต่อความแตกต่างในความคิดเห็นที่มีต่อข้อดีของการจดทะเบียนสมรส สตรีที่ไม่ได้ทำงานและมีการศึกษาดำรงการจดทะเบียนสมรสว่ามีข้อดีตรงที่ทำให้ได้รับสิทธิและประโยชน์บางประการซึ่งเป็นหลักประกันความมั่นคงของชีวิต ในขณะที่สตรีในสังคมเกษตรกรรมที่ชีวิตแวดล้อมอยู่ภายใต้สัมพันธภาพที่แนบแน่นของระบบครอบครัวและเครือญาติ ให้ความสำคัญต่อการจดทะเบียนสมรสว่า จะเป็นกลไกที่ช่วยให้ชีวิตครอบครัวมีความมั่นคงและเกิดความผูกพันกัน ส่วนสตรีที่ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมซึ่งส่วนใหญ่มีการศึกษาสูง และมักจะพักอาศัยในกรุงเทพมหานครและเขตเมือง ซึ่งรูปแบบของความสัมพันธ์เป็นลักษณะของกลุ่มทฤษฎีภูมิที่การติดต่อสัมพันธ์กันเป็นไปในรูปของกฎหมายและสัญญา จะมองการจดทะเบียนสมรสว่ามีข้อดีตรงที่ทำให้เกิดการยอมรับทั้งทางด้านกฎหมายและทางสังคม

ในเรื่องข้อเสียของการจดทะเบียนสมรสพบว่า สตรีที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมในเขตชนบทมองการจดทะเบียนสมรสว่ามีความยุ่งยากและลำบากในการไปจดทะเบียนสมรส ทั้งนี้อาจเป็นเพราะระยะทางจากบ้านพักไปยังที่ทำการอำเภออยู่ไกลกัน สำหรับสตรีในเขตกรุงเทพมหานครและเขตเมืองราชบุรีซึ่งมักจะมีการศึกษาสูงและประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม จะมองการจดทะเบียนสมรสว่ามีข้อเสียเพราะเป็นอุปสรรคในการทำนิติกรรม ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า การที่สตรีที่ตกเป็นตัวอย่างมองการจดทะเบียนสมรสว่ามีข้อดีหรือข้อเสียแตกต่างกันนั้นเป็นเพราะความแตกต่างกันของสภาวะทางสังคมที่แวดล้อมอยู่ และประสบการณ์ชีวิตที่ไม่เหมือนกันของสตรีแต่ละคน

การให้คำจำกัดความของคำว่า "การสมรส" ที่แตกต่างกันตามหลักพหุติสัยหรือนิติสัย โดยอาจเริ่มนับการสมรส ณ เวลาที่ชายและหญิงมีสัมพันธทางเพศต่อกัน และตัดสินใจอยู่กินร่วมกันฉันท์สามีภรรยา (ตามหลักพหุติสัย) หรือนับจากวันที่ชายหญิงจดทะเบียนสมรสกัน (ตามหลักนิติสัย) จะก่อให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องอายุที่สมรสและการกำหนดรุ่นปีของการสมรส (marriage cohort) ซึ่งเป็นตัวแปรที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการศึกษาเรื่องภาวะเจริญพันธุ์และแบบแผนการสมรส ดังนั้น การนิยามภาวะการสมรสหรือเวลาที่สมรสหรือเริ่มอยู่กินกันจึงเป็นเรื่องที่ผู้วิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะประชากรศาสตร์ควรให้ความสนใจ โดยมีการกำหนดกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับภาวะการสมรสที่จะใช้ยึดถือปฏิบัติสำหรับการวิจัยนั้นๆ

บรรณานุกรม

- จินดา ชัยรัตน์. (2513) **กฎหมายครอบครัวว่าด้วยการสมรสและการขาดจากการสมรสพร้อมด้วยคำนำนามสตรี.** ๓๓๖ หน้า: โรงพิมพ์ช่างพิมพ์เพชรรัตน์.
- นภาพร ชโยวรรณ. (2531) **ความนิยมในการจดทะเบียนสมรสของสตรีไทย.** ใน การประชุมวิชาการประชากรศาสตร์ แห่งชาติ 2531 10-11 พฤศจิกายน 2531.
- ประสพสุข บุญเดช. (2533) **คำอธิบายกฎหมายครอบครัว แก้ไขเพิ่มเติมตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2533.** พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.
- อุตร ชื่นกลิ่นอุป. (2517) **ข้อเสนอแนะแนวทางการลงโทษข้าราชการพลเรือน.** ใน อานาจหน้าที่ของ อ.ก.ม. ประจำ มหาวิทยาลัย เอกสารประกอบการบรรยายอบรมบุคลากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Cherlin, Andrew and Aphichat Chamrathirong. (1987) **Variations in Marriage Patterns in Central Thailand.** Publication no.109.¹ Bangkok: Institute for Population and Social Research, Mahidol University.
- United Nations. (1988) **First Marriage: Patterns and Determinants.** ST/ESA/SER. R/76. New York. P. 51.

ตารางที่ 1 การกระจายร้อยละของสตรีตามรูปแบบของการสมรส จำแนกตามลักษณะภูมิหลังของสตรีและเขตที่อยู่อาศัย

เขต/ลักษณะภูมิหลัง	แบบของการสมรส				รวม	จำนวน ตัวอย่าง
	จดทะเบียน และมีพิธี	มีพิธี ไม่จดทะเบียน	จดทะเบียน ไม่มีพิธี	ไม่จดทะเบียน และไม่มีพิธี		
กรุงเทพมหานคร						
รวม	78.3	8.4	6.0	7.2	100	(83)
อาชีพ						
ไม่ได้ทำงาน	71.4	4.8	4.8	19.0	100	(21)
วิชาชีพ, ข้าราชการ	96.4	-	-	3.6	100	(28)
ค้าขาย	68.8	12.5	12.5	6.3	100	(16)
เกษตรกรรม	-	-	-	-	-	-
อื่นๆ(กรรมกร, เสมียน, บริการ)	64.7	23.5	11.8	-	100	(18)
ระยะเวลาสมรส						
0-4 ปี	68.8	12.5	6.3	12.5	100	(16)
5 ปีขึ้นไป	80.6	7.5	6.0	6.0	100	(67)
จำนวนครั้งของการสมรส						
สมรสครั้งเดียว	82.1	9.0	3.8	5.1	100	(78)
สมรสมากกว่า 1 ครั้ง	33.3	-	33.3	33.3	100	(3)
ระดับการศึกษา						
ประถมศึกษาและต่ำกว่า	65.2	13.0	17.4	4.3	100	(23)
สูงกว่าประถมศึกษา	83.3	6.7	1.7	8.3	100	(60)
การเลือกคู่สมรส						
บิดามารดาเลือก	75.0	12.5	12.5	-	100	(8)
ตนเองเลือก	78.7	8.0	5.3	8.0	100	(75)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

เขต/ลักษณะภูมิหลัง	แบบของการสมรส				รวม	จำนวน ตัวอย่าง
	จดทะเบียน และมีพิธี	มีพิธี ไม่จดทะเบียน	จดทะเบียน ไม่มีพิธี	ไม่จดทะเบียน และไม่มีพิธี		
เขตเทศบาลเมือง						
รวม	46.2	35.2	7.7	11.0	100	(91)
อาชีพ						
ไม่ได้ทำงาน	38.7	32.3	9.7	19.4	100	(31)
วิชาชีพ, ข้าราชการ	91.7	8.3	-	-	100	(12)
ค้าขาย	34.6	50.0	11.5	3.8	100	(26)
เกษตรกรรม	-	-	-	-	-	-
อื่นๆ(กรรมกร, เสมียน, บริการ)	47.6	33.3	4.8	14.3	100	(22)
ระยะเวลาสมรส						
0-4 ปี	39.1	52.2	-	8.7	100	(23)
5 ปีขึ้นไป	48.5	29.4	10.3	11.8	100	(68)
จำนวนครั้งของการสมรส						
สมรสครั้งเดียว	50.0	32.9	7.3	9.8	100	(82)
สมรสมากกว่า 1 ครั้ง	12.5	62.5	12.5	12.5	100	(8)
ระดับการศึกษา						
ประถมศึกษาและต่ำกว่า	36.1	42.6	8.2	13.1	100	(61)
สูงกว่าประถมศึกษา	66.7	20.0	6.7	6.7	100	(30)
การเลือกคู่สมรส						
บิดามารดาเลือก	33.3	33.3	11.1	22.2	100	(9)
ตนเองเลือก	47.6	35.4	7.3	9.8	100	(82)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

เขต/ลักษณะภูมิหลัง	แบบของการสมรส				รวม	จำนวน ตัวอย่าง
	จดทะเบียน และมีพิธี	มีพิธี ไม่จดทะเบียน	จดทะเบียน ไม่มีพิธี	ไม่จดทะเบียน และไม่มีพิธี		
เขตชนบท						
รวม	58.3	26.0	6.3	9.4	100	(96)
อาชีพ						
ไม่ได้ทำงาน	42.9	38.1	9.5	9.5	100	(21)
วิชาชีพ, ข้าราชการ	100.0	-	-	-	100	(5)
ค้าขาย	77.8	-	11.1	11.1	100	(9)
เกษตรกรรม	73.3	22.2	2.2	2.2	100	(45)
อื่นๆ(กรรมกร, เสมียน, บริการ)	12.5	43.8	12.5	31.3	100	(16)
ระยะเวลาสมรส						
0-4 ปี	42.9	52.4	-	4.8	100	(21)
5 ปีขึ้นไป	62.7	18.7	8.0	10.7	100	(75)
จำนวนครั้งของการสมรส						
สมรสครั้งเดียว	59.1	26.9	6.5	7.5	100	(93)
สมรสมากกว่า 1 ครั้ง	33.3	-	-	66.7	100	(3)
ระดับการศึกษา						
ประถมศึกษาและต่ำกว่า	56.1	26.8	7.3	9.8	100	(82)
สูงกว่าประถมศึกษา	71.4	21.4	-	7.1	100	(14)
การเลือกคู่สมรส						
บิดามารดาเลือก	76.9	7.7	-	15.4	100	(13)
ตนเองเลือก	55.4	28.9	7.2	8.4	100	(83)

ตารางที่ 2 จำนวนเดือนมัธยฐานของการเลื่อนการจดทะเบียนสมรสของสตรีที่เคยสมรสอายุ 15-49 ปี
ที่จดทะเบียนสมรสตามลักษณะภูมิหลัง

ลักษณะภูมิหลัง	จำนวนเดือนมัธยฐานที่แตกต่างระหว่าง วันที่สมรสถึงวันที่จดทะเบียนสมรส ของการสมรสครั้งสุดท้าย	จำนวนตัวอย่าง
รวม	13	168
เขตที่พักอาศัย		
กรุงเทพมหานคร	4	68
เทศบาลเมืองราชบุรี	22	45
ชนบทราชบุรี	36	55
อาชีพ		
ไม่ได้ทำงาน	38	40
อาชีพนอกภาคเกษตรกรรม	2	99
อาชีพในภาคเกษตรกรรม	36	29
ระยะเวลาการสมรส		
0-4 ปี	1	37
5 ปีขึ้นไป	18	131
จำนวนครั้งของการสมรส		
สมรสครั้งเดียว	12	163
สมรสมากกว่า 1 ครั้ง	58	4
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษาและต่ำกว่า	29	86
สูงกว่าประถมศึกษา	1	82
การเลือกคู่สมรส		
บิดามารดาเลือก	36	20
ตนเองเลือก	12	148

ตารางที่ 3 การกระจายร้อยละของสตรีเคยสมรสที่ไม่จดทะเบียนสมรสตามเหตุผลที่ไม่จดทะเบียนสมรส จำแนกตามลักษณะภูมิหลัง

ลักษณะภูมิหลัง	ไม่เห็นความจำเป็น/ สามีไม่พาไปจดทะเบียน/ สามีจดทะเบียนสมรสแล้ว				รวม
	ยุ่งยาก	ประโยชน์	สามีไม่พาไปจดทะเบียน/ สามีจดทะเบียนสมรสแล้ว	อื่นๆ*	
รวม	33.7	28.1	11.2	27.0	100.0(89)
เขตที่พักอาศัย					
กรุงเทพมหานคร	15.4	38.5	15.4	30.8	100.0(13)
เทศบาลเมืองราชบุรี	40.5	16.7	9.5	33.3	100.0(42)
ชนบทราชบุรี	32.4	38.2	11.8	17.6	100.0(34)
อาชีพ					
ไม่ได้ทำงาน	45.2	9.7	16.1	29.0	100.0(31)
อาชีพนอกภาคเกษตรกรรม	28.3	34.8	8.7	28.3	100.0(46)
อาชีพในภาคเกษตรกรรม	25.0	50.0	8.3	16.7	100.0(12)
ระยะเวลาการสมรส					
0-4	33.3	16.7	13.3	36.7	100.0(37)
5 ปีขึ้นไป	33.9	33.9	10.2	22.0	100.0(52)
จำนวนครั้งของการสมรส					
สมรสครั้งเดียว	32.1	29.5	11.5	26.9	100.0(78)
สมรสมากกว่า 1 ครั้ง	44.4	11.1	11.1	33.3	100.0(9)
ระดับการศึกษา					
ประถมศึกษาและต่ำกว่า	33.8	27.9	10.3	27.9	100.0(68)
สูงกว่าประถมศึกษา	33.3	28.6	14.3	23.8	100.0(21)
การเลือกคู่สมรส					
บิดามารดาเลือก	44.4	44.4	-	11.1	100.0(9)
ตนเองเลือก	32.5	26.3	12.5	28.8	100.0(80)

* ไม่มีเวลาไปจดทะเบียนสมรส ยังไม่พร้อมที่จะจดทะเบียนสมรส บิดามารดาไม่ชอบคู่สมรส และไม่แน่ใจในสามี

ตารางที่ 4 อัตราส่วนร้อยละของสตรีเคยสมรสที่เห็นผลดีของการจดทะเบียนตามข้อดีของการจดทะเบียนสมรสแต่ละข้อ และลักษณะภูมิหลังและเขต

เขต/ลักษณะภูมิหลัง	ข้อดีของการจดทะเบียน			
	มีสิทธิประโยชน์	มั่นคง	สังคมยอมรับ	กฎหมายยอมรับ
กรุงเทพมหานคร				
รวม	57.8	16.9	10.8	31.3
จำนวนตัวอย่าง	(83)	(83)	(83)	(83)
อายุ				
ต่ำกว่า 35 ปี	51.4	16.2	13.5	29.7
35 ปีขึ้นไป	63.0	17.4	8.7	32.6
ระดับการศึกษา				
ประถมศึกษาและต่ำกว่า	65.2	4.3	4.3	21.7
สูงกว่าประถมศึกษา	55.0	21.7	13.3	35.0
อาชีพ				
ไม่ได้ทำงาน	66.7	-	4.8	23.8
อาชีพที่ไม่ใช่เกษตรกร	55.7	23.0	13.1	32.8
อาชีพเกษตรกร	-	-	-	-
รูปแบบการสมรส				
จดทะเบียนและมีพิธี	57.1	20.6	14.3	34.9
มีพิธีแต่ไม่ได้จดทะเบียน	80.0	-	-	20.0
จดทะเบียนแต่ไม่มีพิธี	80.0	-	-	60.0
ไม่จดทะเบียนและไม่มีพิธี	80.0	20.0	-	-

ตารางที่ 4 (ต่อ)

เขต/ลักษณะภูมิหลัง	ข้อดีของการจดทะเบียน			
	มีสิทธิประโยชน์	มั่นคง	สังคมยอมรับ	กฎหมายยอมรับ
เขตเทศบาลเมือง				
รวม	65.9	12.1	2.2	22.7
จำนวนตัวอย่าง	(91)	(91)	(91)	(91)
อายุ				
ต่ำกว่า 35 ปี	69.1	7.3	1.8	21.8
35 ปีขึ้นไป	61.1	19.4	2.8	22.2
ระดับการศึกษา				
ประถมศึกษาและต่ำกว่า	59.0	16.4	1.6	19.7
สูงกว่าประถมศึกษา	80.0	3.3	3.3	26.7
อาชีพ				
ไม่ได้ทำงาน	71.0	16.1	3.2	9.7
อาชีพที่ไม่ใช่เกษตรกร	64.4	10.2	1.7	28.8
อาชีพเกษตรกร	-	-	-	-
รูปแบบการสมรส				
จดทะเบียนและมีพิธี	64.3	11.9	4.8	28.6
มีพิธีแต่ไม่ได้จดทะเบียน	75.9	13.8	-	10.3
จดทะเบียนแต่ไม่มีพิธี	71.4	14.3	-	28.6
ไม่จดทะเบียนและไม่มีพิธี	60.0	10.0	-	30.0

ตารางที่ 4 (ต่อ)

เขต/ลักษณะภูมิหลัง	ข้อดีของการจดทะเบียน			
	มีสิทธิประโยชน์	มั่นคง	สังคมยอมรับ	กฎหมายยอมรับ
เขตชนบท				
รวม	53.3	16.3	9.8	31.3
จำนวนตัวอย่าง	(92)	(92)	(92)	(92)
อายุ				
ต่ำกว่า 35 ปี	48.1	11.5	11.5	34.6
35 ปีขึ้นไป	60.0	22.5	7.5	32.5
ระดับการศึกษา				
ประถมศึกษาและต่ำกว่า	51.3	16.7	9.0	29.5
สูงกว่าประถมศึกษา	64.3	14.3	14.3	57.1
อาชีพ				
ไม่ได้ทำงาน	66.7	4.8	4.8	38.1
อาชีพที่ไม่ใช่เกษตรกร	55.0	7.1	14.3	42.9
อาชีพเกษตรกร	48.8	27.9	9.3	25.6
รูปแบบการสมรส				
จดทะเบียนและมีพิธี	53.8	25.0	11.5	34.6
มีพิธีแต่ไม่ได้จดทะเบียน	60.9	4.3	4.3	30.4
จดทะเบียนแต่ไม่มีพิธี	66.7	-	-	66.7
ไม่จดทะเบียนและไม่มีพิธี	37.5	12.5	25.0	25.0

ตารางที่ 5 อัตราส่วนร้อยละของสตรีที่เห็นผลเสียของการจดทะเบียนสมรสตามข้อเสียของการจดทะเบียนแต่ละข้อจำแนกตามลักษณะภูมิหลัง

ลักษณะภูมิหลัง	ยากลำบากในการไปจดทะเบียน	ยุ่งยากเวลาเลิกกัน	เป็นอุปสรรคในการทำนิติกรรม
รวม	5.6	27.8	6.0
จำนวนตัวอย่าง	266	266	266
เขตที่พักอาศัย			
กรุงเทพมหานคร	2.4	27.7	13.3
เขตเมืองราชบุรี	6.6	28.6	4.4
เขตชนบทราชบุรี	7.6	27.2	1.1
อายุ			
ต่ำกว่า 35 ปี	6.3	34.0	7.6
35 ปีขึ้นไป	4.9	20.5	4.1
ระดับการศึกษา			
ประถมศึกษาและต่ำกว่า	6.2	25.3	3.1
สูงกว่าประถมศึกษา	4.8	31.7	10.6
อาชีพ			
ไม่ได้ทำงาน	4.1	32.9	4.1
อาชีพที่ไม่ใช่เกษตรกรกรรม	5.4	29.5	8.7
อาชีพเกษตรกรกรรม	9.1	13.6	-
รูปแบบการสมรส			
จดทะเบียนและมีพิธี	12.5	42.2	18.8
มีพิธีแต่ไม่ได้จดทะเบียน	14.7	26.5	8.8
จดทะเบียนแต่ไม่มีพิธี	20.0	40.0	-
ไม่จดทะเบียนและไม่มีพิธี	-	25.0	12.5